

Congregatie voor de Instituten van Gewijd Leven en Sociëteiten van Apostolisch Leven

De levensvorm van eremieten in de lokale Kerk

Ponam in deserto viam
Ik baan een weg door de woestijn
Js 43,19

RICHTLIJNEN

INHOUD

INLEIDING

I. TRADITIE VAN HET KLUIZENAARSLEVEN

II. ROEPING TOT EN IDENTITEIT VAN HET KLUIZENAARSLEVEN (CANON 603)

- II.1. KERKELIJKE ERKENNING
- II.2. IN DE STILTE VAN DE EENZAAMHEID
- II.3. TOT LOF VAN ZIJN HEERLIJKHEID
- II.4. AFZONDERING VAN DE WERELD

III. HET KLUIZENAARSLEVEN IN DE LOKALE KERK

- III.1. TYPOLOGIE VAN DE EREMIETEN
- III.2. ROEPING TOT HET KLUIZENAARSLEVEN
- III.3. VOLGENS EEN *RATIO VIVENDI*
- III.4. WERK EN VERBLIJFPLAATS VAN EREMIETEN

IV. OPNAME VAN EREMIETEN IN HET BISDOM

- IV.1. LEDEN VAN EEN INSTITUUT VAN GEWIJD LEVEN OF VAN EEN SOCIËTEIT VAN APOSTOLISCH LEVEN
- IV.2. DE CLERICUS-EREMIET
- IV.3. OVERPLAATSING NAAR EEN ANDER BISDOM
- IV.4. HET KLUIZENAARSLEVEN VERLATEN

BESLUIT

BIJLAGE

- I. VOORBEELD VOOR DE FORMULERING VAN HET *PROPOSITUM* EN DE *PROFESSIO*
- II. VOORSTEL: SCHEMA VOOR DE *PERSOONLIJKE LEVENSREGEL*

INLEIDING

1. *Ik baan een weg door de woestijn* (Js 43,19). Dit vers van de profeet toont ons de fascinerende horizon van de woestijn, een geliefd beeld voor het kluizenaarsleven. Tegelijkertijd herinnert het aan de metafoor van het door God aangewezen pad, waarop de leerling zijn gelaat zoekt. Van het Oosten tot het Westen is de christelijke traditie vervuld van de lichtende aanwezigheid van mannen en vrouwen die, op zeer radicale wijze, de *sequela pressius Christi* in de vorm van het kluizenaarsleven, hebben geleefd. De eerste getuigenissen uit de begintijd laten al de kenmerken zien van dit aan God gewijde leven, dat *Gods genade in al zijn grootheid eert* (Ef 1,6).

Het kluizenaarsleven krijgt vorm in de keuze om intensief en exclusief de blik van God te zoeken, gedreven door het verlangen naar een innige vereniging met Hem, zich aan Hem alleen overgevend in de strengste afzondering van de wereld. Een leven dat uitsluitend aan God is gewijd (*solī Deo*),¹ wortelt in het hart van de Kerk en de mensheid, en opent de weg naar een vruchtbare voorspraak.

De Kerk is dankbaar voor deze *uitzonderlijk waardevolle parel* (Mt 13,44), die zich zowel in het hart als aan de rand van het leven van de christelijke gemeenschappen bevindt. De herders van de lokale Kerken benaderen dit leven met respect en zijn zich bewust van hun plicht om de authenticiteit ervan te waarborgen en de ontwikkeling ervan te begeleiden.

De *Richtlijnen* van de Congregatie voor Instituten van Gewijd Leven en Sociëteiten van Apostolisch Leven richten zich, in overeenstemming met de traditie van het kluizenaarsleven en binnen het kader van canon 603, in het bijzonder tot eremieten, mannen en vrouwen, die rechtstreeks afhankelijk zijn van de diocesane bisschop en onder zijn leiding hun specifieke levensvorm volgen.²

I. TRADITIE VAN HET KLUIZENAARSLEVEN

2. Vanaf de begintijd van het christendom vormde de levensvorm van eremieten en anachoreten, een krachtige oproep tot evangelische radicaliteit. Deze levenswijze kan worden beschouwd als de oudste en strengste vorm van afzondering van de wereld. Antonius³, en na hem Paulus, Hilarion en vele anderen, gehoorzaamden aan Gods Woord en trokken zich terug in de woestijn. In eenzaamheid en voortdurend gebed gaven zij zich volledig over aan de Heer. Ze leefden in onthouding, vrij van zichzelf en van de dingen, door te vasten, materiële goederen te verzaken en in armoede te leven.

3. De Regel van de heilige Benedictus (480-547) is sterk beïnvloed door het kluizenaarsleven. Hij had er grote waardering voor, zoals blijkt uit het eerste hoofdstuk,⁴ maar hij koos niettemin voor de cenobitische levensvorm. Terwijl het monastieke leven een steeds duidelijker canonieke status verwierf, raakte het kluizenaarsleven meer op de achtergrond in het kerkelijke

¹ Cf. Theodorus de Studiet, *Parva catechesis*, ed. E. Auvray, Paris, 1981, 141-142.

² Cf. CIC, c. 603 §2; cf. Johannes Paulus, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 7.

³ Cf. Athanasius, *Vita Antonij*, PG 26, 835-976.

⁴ Cf. *Regula Benedicti*, hoofdstuk 1,3-5.

landschap, hoewel het dicht bij het volk bleef staan.

In het Westen herleefde het kluizenaarsleven tijdens de volksverhuizingen. Onder andere ontwikkelde zich het Ierse missionaire kluizenaarsleven, dat een belangrijke rol speelde in de evangelisatie van Europa. In het Oosten introduceerden de *Nieuwe Wetten* (*Novellae Consistutiones*) van Justinianus (527-565) een verandering. Het kluizenaarsleven werd voortaan alleen nog toegestaan verbonden aan een gemeenschap. Hierdoor leek de overgang naar het kluizenaarsleven bijna de bekroning van de levensweg van de monnik.

Na verloop van tijd bleek er behoefte aan een proefperiode met een ervaren eremiet (*abba*) of een geestelijke moeder (*amma*), om de nieuwe eremiet bij de eerste stappen te begeleiden. Uit groepen kluizenaars rond een spirituele gids ontstonden talrijke cenobitische gemeenschappen. Lange tijd bestonden het kluizenaarsleven en het cenobitische monnikendom naast elkaar, waarbij het canonieke recht het kluizenaarsleven gelijkstelde met het cenobitische monnikendom.⁵

4. De 11e en 12e eeuw kende een bloei van het kluizenaarsleven. Tegelijkertijd ontstonden nieuwe vormen, zoals orden met anachoretische elementen (bijvoorbeeld de camaldulenzers, de kartuizers, de eremieten van Onze-Lieve-Vrouw van de berg Karmel), en nieuwe cenobitische stichtingen die bepaalde elementen van het kluizenaarsleven integreerden, zoals fysieke afzondering van de wereld, soberheid en handenarbeid. Men kan zelfs zeggen dat de Gregoriaanse hervorming zelf, die door deze nieuwe orden werd doorgevoerd, in haar meest radicale aspecten werd geïnspireerd door de spiritualiteit van de woestijn.

5. Tussen de 14e en de 16e eeuw, toen de organisatie van de samenleving in sociale klassen sterker werd, nam de anachoretische levenswijze, met haar karakteristieke eigenschappen van vrijheid, eenvoud en nederigheid, af. Ook de contemplatieve en kluizenaarsoriëntatie leek te verdwijnen. De sterke neiging om de religieuze staat te beschouwen als de enige roeping tot een leven van volmaaktheid, die ook door het concilie van Trente werd onderschreven, leidde echter niet tot de volledige verdwijning van het kluizenaarsleven, dat een weg van vrijheid en evangelische authenticiteit bleef vertegenwoordigen. Ook in deze periode zijn er gevallen van authentieke eremietenprofessies bekend.

6. Het kluizenaarsleven bleef in de volgende eeuwen, vooral in de 18e eeuw, voortbestaan, ondanks het in diskrediet raken van het religieuze leven in het algemeen, veroorzaakt door het verval van de grote monastieke orden en de verheerlijking van de rede, typisch voor de Verlichting. Het bood de moderne mens, enthousiast over zichzelf en het potentieel van de wetenschap, de waarheid van zijn geschapen-zijn naar Gods beeld en gelijkenis.

Zelfs tijdens de grote opleving van het religieuze leven en het hernieuwde missionaire elan in de 19e en 20e eeuw, bleef de onweerstaanbare behoefte

⁵ Zie daartoe: Concilie van Chalcedon (451), canons 3 en 4, in: *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, eds. G. Alberigo et al., Bologna, 1996, 88-89.

aan de aanwezigheid van eremieten bestaan, te midden van de opkomst en verspreiding van charisma's gewijd aan evangelisatie, apostolische actie en integrale bevordering van de mens. Door een verborgen leven in de eenzaamheid van de woestijn, in gebed en gericht op het wezenlijke, herinneren deze mannen en vrouwen aan *het innerlijke aspect van het mysterie van de Kerk, dat de persoonlijke, innige band met Christus is*⁶.

7. In het vernieuwingsproces van het religieuze leven, dat vooral de 20e eeuw kenmerkte en dat culmineerde in het decreet *Perfectae caritatis* van het Tweede Vaticaans Concilie, wordt erkend dat de Geest vanaf de beginjaren van de Kerk mannen en vrouwen oproept om, alleen of binnen een door hen gestichte religieuze familie, hun leven aan God te wijden en Christus in grotere vrijheid meer van dichterbij te volgen. Steeds meer verenigd met Christus, door een allesomvattende zelfgave, blijven ze de vitaliteit van de Kerk verrijken en haar apostolaat vruchtbaar maken.⁷

8. De algemene roeping tot heiligheid, zoals het Tweede Vaticaans Concilie bevestigt, *blijkt en moet onophoudelijk blijken uit de genadevruchten die de Geest in de gelovigen voortbrengt. Deze roeping komt op verschillende manieren tot uiting bij de individuele gelovigen, die in hun levenswijze naar de volmaaktheid van de liefde streven tot opbouw van anderen*.⁸ De concilievaders, geroepen om de te nemen stappen in gehoorzaamheid aan de stem van de Heilige Geest te onderscheiden, herinnerden aan het leven in eenzaamheid⁹ als een van de eerste vormen van het volgen van Christus. De door het concilie geïnitieerde *aangepaste vernieuwing (accomodata renovatio)* van het religieuze leven heeft, vooral in de Latijnse Kerk, geleid tot een belangrijke *heropleving* van het kluizenaarsleven.

II. ROEPING TOT EN IDENTITEIT VAN HET KLUIZENAARSLEVEN (CANON 603)

II.1. KERKELIJKE ERKENNING

9. Met de afkondiging van het *Wetboek van Canoniek Recht* in 1983 formuleert canon 603 een diepgaande theologische en kerkelijke synthese van de fundamentele kenmerken van het kluizenaarsleven, met een definitie die gedurende een tweeduizendjarige traditie vorm heeft gekregen. Deze canon verleent een juridische status aan gelovigen die deze bijzondere roeping willen omarmen zonder tot een Instituut van Gewijd Leven te behoren,¹⁰ en erkent zo de mogelijkheid van een roeping tot het gewijde leven in de vorm van een kluizenaarsleven.¹¹

Door te bevestigen dat de Kerk *het eremieten- en kluizenaarsleven*

⁶ *Catechismus van de Katholieke Kerk*, 921.

⁷ Cf. Oecumenisch Concilie Vaticanum II, Decreet over de aanpassing en vernieuwing van het religieuze leven *Perfectae caritatis*, 1.

⁸ Oecumenisch Concilie Vaticanum II, Dogmatische constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 39.

⁹ Cf. Oecumenisch Concilie Vaticanum II, Decreet over de aanpassing en vernieuwing van het religieuze leven *Perfectae caritatis*, 1.

¹⁰ Cf. CIC, c. 603.

¹¹ Cf. CIC, c. 603 §2.

erkent, schetst canon 603 §1 een levensvorm *die* naar Christus *is gevormd* en teruggaat op het beeld van Christus' alleen-zijn op de berg.¹² Deze levensvorm wordt niet alleen door de Kerk erkend, maar ook relationeel vormgegeven. De Kerk erkent in canon 603 §1 niet zozeer de *individuele eremiet*, man of vrouw, maar eerder het christologische principe dat in de afzondering van de wereld gestalte krijgt: het creëren van een ruimte voor stilte, eenzaamheid en gebed, die openstaat voor *de lof van God en het heil van de wereld*.

10. De individualiteit van eremieten is nooit een op zichzelf staand gegeven, want zij stellen zichzelf niet centraal, maar verwijzen naar de Ander, naar God, in een zelfgave die de vorm aanneemt van *alleen zijn met de Al-Ene*. Eremieten maken zich een *levensvorm* eigen die hen zowel voorafgaat als overstijgt. Deze levensvorm wordt historisch belichaamd door zich open te stellen voor de werking van de Heilige Geest. Zo gezien is de individualiteit van eremieten op zichzelf onvolledig. Ze is slechts een gedeeltelijke weergave van de veelvormige *forma Christi* en ze staat in een open relatie tot het lichaam van de Kerk en tot de geschiedenis. Daarom is het noodzakelijk verder te kijken dan de historische erfenis en de theologisch-spirituele voorstelling die de eremiet beschouwde als het 'individuele' hoogtepunt van een volledig weggeschonken leven.

*Dit leven 'in de woestijn' – zoals de Postsynodale apostolische exhortatie Vita Consecrata in nr. 7 ons herinnert – is een uitnodiging [...] voor de hele kerkgemeenschap om 'nooit de hoogste roeping uit het oog te verliezen, namelijk voorgoed met de Heer te zijn'.*¹³ De heilige* Charles de Foucauld (1858–1916) is hiervan een treffend voorbeeld: *Ik vind de woestijn ten diepste weldoend; het is zo mooi en zo heilzaam om in de eenzaamheid tegenover de eeuwige dingen te staan; men voelt zich overweldigd door de waarheid.*¹⁴ De 'kluizenaar van de Sahara' *verstond ongetwijfeld als weinig anderen de reikwijdte van de spiritualiteit die van Nazaret uitging, [...] gefascineerd door het mysterie van de Heilige Familie.*¹⁵ Dit mysterie is er een van innerlijke verstillings en zelfverloochening. Het is een leven van afzondering, dat getuigt van een extreme zelfgave, niet door zich te verbergen voor de blikken van mensen, maar door onopvallend aanwezig te zijn te midden van hen.

11. In canon 603 §1 plaatst de Kerk het kluizenaarsleven *naast (praeter)*, de andere institutionele vormen van gewijd leven. Hiermee wordt de specificiteit ervan benadrukt en het eigene (*proprium*) ervan omschreven in de typische kenmerken van deze levensvorm: *Naast de instituten van gewijd leven erkent (agnoscit) de Kerk het eremieten- of kluizenaarsleven, waarin christengelovigen door een strengere afzondering van de wereld, door de stilte*

¹² Cf. Oecumenisch concilie Vaticanum II, Dogmatische constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 43, 46; Cf. Oecumenisch concilie Vaticanum II, Decreet over de aanpassing en vernieuwing van het religieuze leven *Perfectae caritatis*, 1.

¹³ Cf. Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 7.

(*) Charles de Foucauld is 15 mei 2022 door paus Franciscus heiligverklaard.

¹⁴ Charles de Foucauld, *Lettre à Marie de Bondy*, 15 juli 1906, in *Lettres à Mme. de Bondy, de la Trappe à Tamanrasset*, DDB, Parijs, 1966, 150.

¹⁵ Franciscus, *Gebedswake ter voorbereiding van de XIV Gewone Algemene Vergadering van de Bisschoppensynode*, (3 oktober 2015).

van de eenzaamheid, door voortdurend gebed en boetedoening hun leven geheel en al geven tot lof van God en het heil van de wereld.

Puttend uit de wijsheid van de kerkelijke traditie, benadrukt de canon de *modus vivendi* van eremieten: zij beoefenen een strengere afzondering van de wereld (*arctiore*). Hun stilte wortelt in de eenzaamheid, (*solitudinis silentio*). Zij 'dragen het habijt' van gebed en boetedoening in een voortdurend en voortschrijdend ritme van lofprijzing tot God en voorbede voor de mensheid. De roeping van eremieten is om alleen met God te zijn, het enige noodzakelijke (*Unum necessarium*). Dit gebeurt langs wegen van bevrijding en evangelische bekering, waarop ze de vermoeidheid van de geestelijke strijd doorstaan, om hun hart te zuiveren. Deze dimensies in het leven van eremieten ontwikkelen zich op een dynamische wijze. In de eenzaamheid bloeit de woestijn van de strengste afzondering, en in gebed en boetedoening wordt de stilte een echo van ieders stem, in een leven van afzondering, om één en al *toegewijd* te zijn.

12. Vanuit charismatisch oogpunt is de *roeping* tot het kluizenaarsleven de vrucht van het samenspel tussen de menselijke vrijheid en de goddelijke genade. De Kerk erkent deze roeping, waardoor de authenticiteit ervan bevestigd wordt.

Deze kerkelijke erkenning (*agnoscit*) impliceert de opname van eremieten in de lokale Kerk door de bevestiging, leiding en begeleiding van de diocesane bisschop. Het gaat hier om een zorgvuldig onderscheidingsproces. Om dit goed te doen, is de kerkelijke praktijk van synodaliteit vereist. Gelovigen en herders bepalen samen welke gemeenschappelijke stappen nodig zijn voor de opbouw van het Koninkrijk van God, zodat ieder de hoop van zijn eigen roeping kan ontdekken. De band met de herder van de lokale Kerk krijgt een bijzondere canonieke waarde bij een publieke professie van de evangelische raden. *Een eremiet wordt door het recht (iure agnoscitur) erkend als aan God gegeven in het gewijde leven, indien hij zich tot de drie evangelische raden, bevestigd door een gelofte of door een andere gewijde binding, publiek verbindt in de handen van de diocesane bisschop en onder diens leiding zijn eigen levenswijze volgt.*¹⁶

13. Het kluizenaarsleven beweegt zich tussen twee polen: de Kerk en de wereld. De Kerk, de moederlijke schoot die deze bijzondere roeping voortbrengt, is ook de levende context waarin ze zich ontvouwt en tot voltooiing komt in authenticiteit en volheid. De wereld is de plek waarvan eremieten zich afzonderen om een leven in de marge te leiden. Kerk en wereld vormen samen het kader dat eremieten beschermt tegen individualistische subjectiviteit en hen aanstelt als schildwachten van hoop. Deze wachters *bewandelen de wegen van de tijd, met de ogen gericht op het toekomstige herstel van alle dingen in Christus.*¹⁷ Zij beseffen dat tijd en eeuwigheid elkaar niet langer opvolgen, maar innig met elkaar verbonden zijn.

II.2. IN DE STILTE VAN DE EENZAAMHEID

¹⁶ CIC, c. 603 §2.

¹⁷ Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 59.

14. De uitdrukking *solitudinis silentio* (de stilte van de eenzaamheid), gewaardeerd in de kartuizertraditie, benadrukt dat de stilte van eremieten, die haar oorsprong vindt in de fysieke afzondering, meer is dan de afwezigheid van stemmen of geluid. Het is geen opgelegde stilte, maar een innerlijke gesteldheid van radicale bereidheid om naar God te luisteren. Deze stilte is totale concentratie op de zoektocht naar eenwording met God, een zich laten meevoeren in de Paasdynamiek van Christus' dood en verrijzenis. Het is de ervaring van de mysterieuze vruchtbaarheid van een leven van totale overgave. Deze stilte, vervuld van liefde, is een paradoxaal en diepzinnig getuigenis.

15. Petrus Damiani (1007-1072) beschreef in zijn werk, *Dominus vobiscum*, de kerkelijke rol van deze levensvorm binnen de Latijnse traditie met grote nauwkeurigheid. In radicale eenzaamheid zijn eremieten een microkosmos, een wereld en een Kerk in het klein. Ondanks hun afzondering, kunnen eremieten de Kerk en de wereld die ze in hun totaliteit vertegenwoordigen, niet vergeten. Sterker nog, hoe meer ze alleen zijn voor God, hoe meer ze in zichzelf de diepste dimensie van de wereld ontdekken. Petrus Damiani benadrukte deze openheid als volgt: *Door de kracht van de Heilige Geest, die in ieder van ons leeft en ons allen vervult, verstaan we de paradox: alleen zijn is met velen zijn (solitudo pluralis), en met velen zijn is één zijn (multitudo singularis).*¹⁸

16. De uitdrukking *solitudo pluralis* wordt vaak gebruikt om de ervaring van eremieten te karakteriseren. In onze moderne context, die sterk getekend is door spiritueel subjectivisme maar tegelijkertijd – onvermijdelijk en wellicht gelukkig – gedwongen wordt zich te richten op een geglobaliseerde realiteit, is deze formule bijzonder treffend. Het zou echter onjuist zijn om de intuïtie van het kluizenaarsleven te reduceren tot deze ene uitdrukking van Petrus Damiani en de *multitudo singularis* te veronachtzamen. Juist deze spanning schenkt diepte, waardigheid en kritisch bewustzijn aan de zoektocht naar identiteit. Deze identiteit moet sterk genoeg zijn om een tijd van onrust en onzekerheid te weerstaan. Het leven van eremieten is geen leven waarin de singulariteit, ofwel de subjectiviteit allesbepalend is. Integendeel, het is een leven waarin de innerlijke en uiterlijke pluraliteit betekenis vindt in het licht van het *ene noodzakelijke*. De complexiteit van het individuele 'zelf' wordt hierin geïntegreerd als in een microkosmos. De ware identiteit, geworteld in een levende traditie, sluit niet uit en verwerpt niet, maar omvat, integreert en herschikt.

II.3. TOT LOF VAN ZIJN HEERLIJKHEID

17. Canon 603 herinnert aan de Paulinische aansporing *bid onophoudelijk* (1 Tes 5,17). Het toont aan dat eremieten geroepen zijn tot 'volharding': vastberadenheid en standvastigheid in de dialoog met God. Het gebed vraagt van eremieten een voortdurende, dynamische en veelvormige toewijding. Deze toewijding is niet vastomlijnd, niet gericht op het moeten ophopen van gebeden en devoties, maar is gericht op de relatie met God, die

¹⁸ Petrus Damiani, *Brief 28*, hoofdstuk 6.

de biddende mens in al zijn dimensies omarmt – lichamelijkheid, intelligentie en affectiviteit – en diens hele bestaan van betekenis voorziet. Door eraan te herinneren dat het gebed in de eerste plaats bestaat uit het zich openstellen voor de verlangens van de Geest (cf. Rom 8,26-27), worden eremieten uitgenodigd een harmonie te vinden in deze veelvormigheid. Iedereen met eigen accenten, maar binnen een referentiekader waarvan het nuttig is de essentiële kenmerken te herhalen.

18. Het gebed van eremieten is een voortdurende beweging tussen aanbidding en lofprijzing. *Het verwerkelijkt op speciale wijze de 'confessio Trinitatis', kenmerkend voor alle christelijk leven. Vol bewondering erkent het de sublieme schoonheid van God de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Met vreugde getuigt het van zijn liefdevolle goedheid voor iedere mens.*¹⁹ Aanbidding is de fundamentele houding van een mens die zich als schepsel erkent tegenover de Schepper. Aanbidding verheerlijkt de grootsheid van de Heer die ons schiep en de almacht van de Verlosser die ons bevrijdt van het kwaad. Aanbidding is de verootmoediging van de geest voor de 'Koning der glorie' en de respectvolle stilte in de aanwezigheid van God, die ons altijd overstijgt.

Lofprijzing is, volkomen onbaatzuchtig, gericht tot God. Lofprijzing bezingt en eert Hem, ze overstijgt wat Hij doet, simpelweg omdat Hij bestaat. *De mens, geschapen naar het beeld van de Schepper, verlost door het bloed van Christus en geheiligd door de aanwezigheid van de Heilige Geest, heeft als ultiem doel van zijn leven: bestaan tot eer van Gods grootheid (cf. Ef 1,12).*²⁰ *De lofzang van zijn heerlijkheid, geeft de heilige Elisabeth van de Drie-eenheid ons in een suggestieve reflectie mee, is een ziel die in God verblijft, die Hem liefheeft met een zuivere en belangeloze liefde, zonder zichzelf te zoeken in het genot van die liefde; die Hem boven al zijn gaven liefheeft, ook al zou ze niets van Hem hebben ontvangen, en die het goede verlangt voor dat zo geliefde Wezen.*²¹

Aanbidding en lofprijzing komen voort uit de voorbede, een gave van de Geest van God, die de gelovige binnenleidt in het mysterie van Christus' voorbede voor de hele mensheid (cf. Rom 8,3-4; 1 Joh 2,1-2; Hnd 7,25). De gelovige stemt ermee in om 'in het midden te staan' tussen het kwetsbare schepsel, bedreigd door het kwaad, en de barmhartige Vader, de bron van al het goede.

19. Het gebed dient zich daarom voortdurend te richten op voorspraak, in het bijzonder in het **Getijdengebed**.²² Geroepen om zich in de eenzaamheid aan God over te geven voor het heil van de wereld, vinden eremieten in de voorspraak een krachtig tegengif tegen de gevaren van de zelfgerichtheid. Ze zijn zich ervan bewust dat voorspraak mogelijk is omdat, in Gods plan, alle

¹⁹ Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 16.

²⁰ Johannes Paulus II, Encycliek over enkele fundamentele vraagstukken van de morele leer van de Kerk *Veritatis splendor*, (6 augustus 1993), 10.

²¹ Elisabeth van de Drie-eenheid, *Le ciel dans la foi*, 10e dag, 2e gebed.

²² Cf. Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 95.

schepselen van elkaar afhankelijk zijn.²³ Door hun gebed nemen eremieten actief deel aan de moeilijkheden en drama's van ieder mens. Ze dragen in hun hart het drama van de menselijke vervreemding van God en de conflicten tussen mensen. In geloof koesteren zij de hoop op verzoening, als een genadevolle gave van God, geschonken aan onze vrijheid. Paus Franciscus bevestigt dat *ons gebed des te aangenamer voor God en des te doeltreffender voor onze groei naar heiligheid zal zijn, wanneer wij door voorspraak het dubbelgebed dat Jezus ons gegeven heeft, proberen te beleven. Het voorbedegebed drukt onze broederlijke en zusterlijke zorg voor anderen uit, wanneer wij in staat zijn hun leven, hun diepste angsten en grootste dromen in ons hart te sluiten. Op hen die zich onbaatzuchtig toeleggen op het voorbedegebed, kunnen wij de woorden van de Schrift toepassen: 'Dit is iemand die zijn volksgenoten liefheeft en voortdurend voor hen bidt'* (cf. 2 Mak 15,14).²⁴

Door hun voorspraak weerspiegelen eremieten in deze wereld de toekomstige wereld, waarin God *alle tranen uit hun ogen zal wissen* (Apk 21,4) en de gemeenschap van de heiligen voltooid zal zijn.

20. Het Woord van God is de oerbron van alle christelijke spiritualiteit. Het is voedsel voor een persoonlijke relatie met de levende God en met Zijn verlossende en heiligende wil.²⁵ Ererieten dienen voldoende tijd te reserveren voor de *lectio divina*, de ultieme plaats van luisteren en dialoog, waarbij, volgens de leer van de kerkvaders, het bijvoeglijk naamwoord *divina* – van God – betekent dat God zowel het object als het subject van de lezing is. Hij is het Woord dat gelezen wordt, en Hij is degene die ons leest en doordringt, sprekend tot ons hart. Zoals paus Franciscus ons herinnert, *openbaart God in het contemplatieve leven zijn aanwezigheid vaak op onverwachte wijze. Door de meditatie van het Woord van God in de lectio divina worden wij geroepen te verwijlen in een religieus luisteren naar zijn stem, om zo in voortdurende en vreugdevolle gehoorzaamheid te leven.*²⁶

21. De spirituele weg kent geen vooruitgang zonder zich open te stellen voor de werking van de Geest van God door de inspanning van ascese en, vooral door de geestelijke strijd.²⁷

Het innerlijke leven vereist inderdaad ascese van tijd en lichaam, wat helpt om de neigingen van de door de zonde gewonde menselijke natuur te beheersen en te corrigeren. Dit is onmisbaar om trouw te blijven aan de roeping en Jezus te volgen op de weg van het kruis.²⁸ In deze context passen ook ascetische praktijken zoals oefeningen van innerlijke en uiterlijke

²³ Cf. Franciscus, Encycliek over de zorg voor het gemeenschappelijke huis *Laudato si'*, (24 mei 2015), 86.

²⁴ Franciscus, Apostolische exhortatie *Gaudete et exsultate*, (19 maart 2018), 154.

²⁵ Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 94.

²⁶ Franciscus, *Toespraak tot de monniken van de Benedictijnse Confederatie*, (19 april 2018).

²⁷ CIVCSVA, *Contemplez. Aux consacrés et consacrées sur les traces de la Beauté*, Libreria Editrice Vaticana, Rome, 2015, 29.

²⁸ Cf. Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 38.

onthechting en zelfbeheersing, die radicaal ingaan tegen een wereldse mentaliteit, zonder te vervallen in extreme levensstijlen. Voorbeelden hiervan zijn: nachtwakes, die het biddende wachten op de komst van de Heer uitdrukken (Apk 22,6); vasten en soberheid in het dagelijkse leven. Eremieten streven ernaar de absolute van God in hun bestaan te bevestigen en zien af van eigen plannen om hun kluizenarij te veranderen in een 'centrum' van spiritualiteit of gastvrijheid. Ook nemen ze geen pastorale initiatieven die niet overeenstemmen met hun levensstaat.

22. Deze oorspronkelijke eenzaamheid wordt een strijd tegen ijdelheid, de behoefte aan bevestiging, het zoeken naar goedkeuring en achting van anderen. *De Navolging van Christus* waarschuwt: *De mens kijkt naar het gezicht, God echter naar het hart. De mens kijkt naar de handelingen, maar God beoordeelt de bedoelingen. Altijd goed doen en zichzelf gering achten, is het kenmerk van een nederige ziel. Door geen enkel schepsel getroost willen worden, is een teken van grote zuiverheid en innerlijk vertrouwen. Wie voor zichzelf geen enkel getuigenis zoekt van buitenaf, die heeft zich duidelijk geheel en al aan God toevertrouwd. Immers, niet wie zichzelf aanbeveelt, is betrouwbaar, zegt de zalige Paulus, maar wie door God wordt aanbevolen (2 Kor 10,8). Vanbinnen met God wandelen, en vanbuiten door geen enkele begeerte beheerst worden, is de staat van een ingekeerde mens.*²⁹

23. De **eucharistie** is het hoogtepunt en de bron van het christelijke leven en de liturgie.³⁰ In het leven van eremieten moet de eucharistie haar centrale plaats behouden, zelfs als dit niet altijd tot uiting kan komen in de deelname aan de dagelijkse eucharistieviering. *De Kerk heeft de eucharistie van Christus haar Heer niet ontvangen als een gave, hoe kostbaar ook, te midden van zovele andere, maar als de gave bij uitstek, want het is de gave van Hemzelf, van zijn persoon in zijn heilige mensheid, alsook de gave van zijn verlossingswerk.*³¹ In de eucharistie verlangt de Zoon van God zich met ons te verenigen: *het is Christus zelf die zich offert en wij hernieuwen ons verbond met Hem en laten Hem steeds meer toe zijn werk van omvorming te verwezenlijken.*³²

*Volgens de christelijke interpretatie van de werkelijkheid hangt de bestemming van de hele schepping samen met het mysterie van Christus, die sinds de oorsprong van de dingen tegenwoordig is: Alles is door Hem en voor Hem geschapen (Kol 1,16);*³³ Hij die door zijn bloed aan het kruis alles wat bestaat op aarde en in de hemel heeft verzoend (cf. 1 Kol 1,19-20). Door hun roeping zijn eremieten bij uitstek geroepen om een diepe eucharistische spiritualiteit te ontwikkelen, dankbaar voor de ontvangen gave, zich ervan bewust dat ze dit doen *namens de hele schepping, aldus strevend naar de*

²⁹ Thomas Kempis, *De imitatie van Christus*, Utrecht, Kokboekencentrum Uitgevers, 2024, boek II, hoofdstuk 6.

³⁰ Cf. Oecumenisch Concilie Vaticanum II, Constitutie over de heilige liturgie *Sacrosanctum Concilium*, 10.

³¹ Johannes Paulus II, Encycliek *Ecclesia de Eucharistia*, (17 april 2003), 11.

³² Franciscus, Apostolische exhortatie *Gaudete et exsultate*, (19 maart 2018), 157.

³³ Franciscus, Encycliek *Laudato si'* over de zorg voor het gemeenschappelijke huis, (24 mei 2015), 99.

*heiliging van de wereld en intens werkend voor dat doel.*³⁴ Het christelijke leven viert het eucharistische mysterie en leeft in het eschatologische perspectief van de komst van het Lam, op wie het wacht, zoals *een bruid die zich mooi heeft gemaakt voor haar man* (Apk 21,2). Daarom herkent de blik van het hart Jezus in de eucharistie, en verwelkomt Hem als *bruidegom en vriend*³⁵ door de biddende contemplatie van zijn verlossende aanwezigheid, in een voortdurende bekering tot zijn liefde, in het licht van de Heilige Geest, *tot het einde der tijden, wanneer de Zoon alles aan de Vader overhandigt en 'God zo alles in allen zal zijn'* (cf. Kor 15,28)³⁶, *tot eer van de grootheid van Gods genade* (Ef 1,6).

II.4. AFZONDERING VAN DE WERELD

24. De afzondering van de wereld, in haar verschillende manifestaties, is een oorspronkelijk kenmerk van de monastieke levensvormen, en in het bijzonder van het kluizenaarsleven, in zijn radicale zoektocht naar een voortdurend groeiende innerlijke woestijn. Eremieten die zich aan de rand van de wereld plaatsen, verruimen als het ware de ruimte: vanuit het centrum naar de rand. Deze positie aan de rand is zeker ook een teken van onthechting en verzaking van woorden en relaties. Dit is de betekenis van wat de oude vaders *xeniteia* noemden. Verzaking en afzondering impliceren zelfdiscipline en een vorm van teruggetrokkenheid, maar niet van vervreemding.

Eremieten die zich van de wereld afzonderen, vluchten niet uit angst of minachting. Zij hebben in de wereld geleefd en zijn als christenen geroepen om haar lief te hebben en om haar te bekijken met de ogen en de liefde die God ons in Jezus heeft geopenbaard, Hij die de wereld tot het uiterste heeft liefgehad. Zonder de wereld is het ondenkbaar de wereld te verlaten: eremieten trekken zich terug uit de wereld om die te redden, zij zonderen zich af om die te integreren. Zo wordt het uiterlijke innerlijk, het verre nabij en verlangen ze dat het uitgeslotene wordt ingesloten. Daarom betekent afzondering geen vlucht.

De kluizenarij is geen plek om een zelfgenoegzame leefruimte te creëren. Eremieten nemen de uitnodiging van Jezus ter harte, die gekomen is om te redden en zijn leerlingen te betrekken bij het project van allesomvattende liefde (cf. Joh 17,26). In nauwe aansluiting bij een van de betekenissen die de traditie aan het woord 'monnik' heeft gegeven, streven eremieten ook naar eenwording, naar het zich afstemmen op de liefde van Christus, die zij boven alles stellen.³⁷

25. Het verblijf aan de rand van de samenleving roept *het beeld van de woestijn* op, die door de vroege kerkvaders vooral werd gezien als een symbolische plaats om uitdrukking te geven aan de afzondering van de wereld en aan de intensiteit van de spirituele strijd, die eremieten vaak ervaren. De

³⁴ Benedictus XVI, Postsynodale apostolische exhortatie *Sacramentum caritatis*, (22 februari 2007), 92.

³⁵ Cf. Thomas Kempis, *De solitudine et silentio*, boek 2, hoofdstuk 34: '*sponso et amico*'.

³⁶ Franciscus, Encycliek *Laudato si'* over de zorg voor het gemeenschappelijke huis, (24 mei 2015), 100.

³⁷ Cf. *Regula Benedicti*, hoofdstuk 4,21.

Latijnse Kerk had een specifieke kijk op de spiritualiteit van de woestijn. In het Westen, aan het einde van de Oudheid en in de Middeleeuwen, onderging het beeld dat verbonden was aan de religieuze betekenis van de woestijn namelijk een diepgaande transformatie, die gevolgen had voor het concept van de kluizenarij. De plek waar ze zich terugtrokken en die ze daarom bleven aanduiden als woestijn, werd eerst een eiland (bv. Lérins), en daarna een bos, dat op zichzelf een plaats van afzondering van de wereld is, maar dan in een overdaad aan natuur, met buitensporige en ongeordende vruchtbaarheid. In deze verleidelijke en verwarrende natuur worden eremieten geroepen om orde te scheppen, om de omgeving waarin zij verblijven te transformeren in een tuin. Dit moet vooral worden begrepen als een metafoor voor de spirituele zoektocht. Het kan ook bijdragen aan het verbinden van het kluizenaarsleven met een ecologisch perspectief, vooral door het aannemen van nieuwe levensstijlen die in overeenstemming zijn met een juiste relatie tot de schepping. Zoals de encycliek *Laudato si'* van Paus Franciscus benadrukt,³⁸ kan en moet deze zorg een belangrijk aspect van de levensstijl vormen, om te getuigen van een innerlijke eenvoud die zich weerspiegelt in een sobere levenswijze.

26. Marginaliteit – zoals al opgemerkt – markeert niet alleen het afstand nemen van een centrum, maar fungeert ook als grens, en biedt daarmee de mogelijkheid om contactpunten, verkenning en dialoog te vinden. In deze context is monastieke gastvrijheid een van de heilige plaatsen van marginaliteit, die zowel fysiek als spiritueel van aard is. De heilige Benedictus sprak in deze context over *het eren van alle mensen*.³⁹ Gastvrijheid zou voor eremieten echter zeldzaam moeten zijn, om de staat van biddende afzondering te behouden. Trouw aan hun charisma, dat bestaat uit eenzaamheid en gemeenschap met Christus Jezus, kunnen eremieten *experts in menselijkheid* worden.⁴⁰ Het kluizenaarsleven, als uitdrukking van een zoektocht naar verinnerlijking en eenwording, kan dienen als een aanknopingspunt en een bron van bewustwording. Eremieten delen bepaalde dimensies van de zoektocht naar zingeving voor zichzelf en voor de wereld, met medegelovigen en met de gehele mensheid. Daarom zijn na het Concilie veel eremieten, vanuit hun contemplatieve of monastieke ervaring, pioniers geweest in de openheid en dialoog met monastieke vormen van andere Kerken en andere religies, evenals met andere culturele uitdrukkingen, in de zoektocht naar de Naam en het Gelaat van God. Om ervoor te zorgen dat deze relaties vruchtbaar en stimulerend zijn voor de gehele Kerk, moeten ze gepaard gaan met oprechte relaties, zorgvuldige studie en volhardend gebed.

III. HET KLUIZENAARSLEVEN IN DE LOKALE KERK

III.1. TYPOLOGIE VAN DE EREMIETEN

³⁸ Cf. Franciscus, Encycliek over de zorg voor het gemeenschappelijke huis *Laudato si'*, (24 mei 2015).

³⁹ Cf. *Regula Benedicti*, hoofdstuk 4,8.

⁴⁰ Cf. Paulus VI, *Address of the Holy Father Paul VI to the United Nations Organization*, (4 oktober 1965): 'expert on humanity'.

27. In de huidige kerkelijke context kunnen we verschillende typen eremieten onderscheiden:

a) Leden (clerici en leken) van Instituten van kluizenaars- of semi-kluizenaarsleven, wier leven wordt geregeld door het universele en eigen recht.

b) Leden (clerici of leken) van Instituten van Gewijd Leven, monastiek of apostolisch, die volgens hun eigen recht de mogelijkheid hebben om een kluizenaarsleven te leiden.

c) Gelovigen (clerici of leken) die een kluizenaarsleven leiden zonder zich door professie aan de evangelische raden te verbinden.⁴¹

d) Gelovigen (clerici of leken) die zich door een gelofte of andere gewijde binding in de handen van de diocesane bisschop verbinden aan de evangelische raden van kuisheid, armoede en gehoorzaamheid.⁴²

28. Canon 603 erkent de *levensvorm van eremieten* en beschrijft de constitutieve elementen ervan. In de twee paragrafen van deze canon wordt het werkwoord *agnoscere* (erkennen) gebruikt. Door het kluizenaarsleven te erkennen, wordt de Kerk in feite de beschermer en gids ervan door de ministriële zorg en begeleiding van de diocesane bisschop. *Zijn taak is het, de verschillende charisma's te onderscheiden en te eerbiedigen, te bevorderen en te coördineren.*⁴³

De tweede paragraaf van canon 603 specificceert dat eremieten erkend worden in de gewijde levensstaat, als zij zich door een gelofte of een andere gewijde binding, publiek verbinden tot de evangelische raden van kuisheid, armoede en gehoorzaamheid.⁴⁴

De bisschop zal, in zijn pastorale naastenliefde en naar zijn weloverwogen oordeel, het charisma van het kluizenaarsleven verwelkomen als een genade die niet alleen betrekking heeft op de specifieke roeping van een gedoopte, maar ook bijdraagt aan de opbouw van de gehele Kerk. Daarom zal hij ernaar streven om hen te ondersteunen en te helpen die – na zorgvuldige onderscheiding – het verlangen kenbaar maken om hun leven aan God te wijden in de levensvorm van eremieten, zodat zij, geworteld in de lokale Kerk en *handelend in volledige gemeenschap met de bisschop*, edelmoedig gehoor geven aan de roeping overeenkomstig hun krachten en met respect voor hun eigen charisma.⁴⁵

29. Dezelfde canon specificceert dat eremieten professie afleggen in de handen van de diocesane bisschop – *professio in manibus* – en zo een band van afhankelijkheid aangaan met de herder van de lokale Kerk. Bovenal bemoedigen, dienen en erkennen eremieten de Kerk als *communio hierarchica*,⁴⁶

⁴¹ Cf. CIC, c. 603 §1.

⁴² Cf. CIC, c. 603 §2.

⁴³ Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 49.

⁴⁴ Cf. Oecumenisch Concilie Vaticanum II, Dogmatische constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 43-44; cf. CIC, c. 573-574.

⁴⁵ Cf. Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 49.

⁴⁶ Cf. Oecumenisch Concilie Vaticanum II, Dogmatische constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 2.

in het bijzonder in hun relatie met de diocesane bisschop, aan wie zij *kinderlijke eerbied en gehoorzaamheid* verschuldigd zijn.⁴⁷ De relatie met het bisschoppelijke gezag vloeit voort uit de verantwoordelijke vrijheid van eremieten die, opgenomen in een bisdom, zich niet kunnen beschouwen als 'vreemden' ten opzichte van het leven van het bisdom, het gebied waar ze wonen, de geschiedenis van heiligheid belichaamd in spirituele en pastorale tradities, en de instellingen van een concrete gemeenschap.

In hun relatie met de bisschop brengen de eremieten, namelijk in de eerdergenoemde twee aspecten, hun verbondenheid met de lokale Kerk tot uitdrukking. Zij nemen deel aan haar weg naar heil, met de kenmerken van hun specifieke roeping. Hun afhankelijkheid is een *solidaire gehoorzaamheid* aan de weg van het Volk van God en zijn herder, om het wederzijds begrip effectief te bevorderen. Daarom besteden eremieten voortdurend aandacht aan het bisschoppelijke leergezag en dragen zij in hun gebed de noden van het bisdom en in het bijzonder de intenties van de bisschop, op aan God.

III.2. ROEPING TOT HET KLUIZENAARSLEVEN

a) Onderscheiding en vorming

30. De roeping tot het kluizenaarsleven, die de meesters van het monastieke leven doorgaans als een *uitzonderlijke weg* presenteren vanwege haar radicaliteit, vereist een zorgvuldige onderscheiding om de persoonlijke aanleg en geschiktheid voor de verplichtingen ervan te verifiëren. Hoewel het leven in afzondering voordelen biedt vanuit het oogpunt van bezinning en innerlijke concentratie, kan het leiden tot beproevingen, moeilijkheden, onvoorziene gebeurtenissen die op evenwichtige en verantwoordelijke wijze moeten worden benaderd. Daarom zijn een zorgvuldige en respectvolle onderscheiding en het zich bewust zijn van de risico's die het aannemen van deze levensvorm met zich meebrengt, vereist.

Het Tweede Vaticaanse Concilie en het postconciliaire leergezag – inclusief de meest recente documenten van deze Congregatie: *À vin nouveau, outres neuves* en *Le don de la fidélité, la joie de la persévérance* – herinneren eraan dat de vorming niet beperkt kan blijven tot specifieke domeinen of bepaalde perioden. Het is echter een dagelijkse ervaring van de *sequela Christi*, die de gehele persoon engageert om *de gave van de trouw* te beschermen en te groeien in *de vreugde van de volharding*.⁴⁸

31. De in de loop der eeuwen gerijpte ervaring met deze roeping leert dat van wie zich hiertoe geroepen voelt, verwacht mag worden dat zij een periode van onderscheiding en vorming doorbrengen in een klooster of een andere gemeenschap van gewijd leven, onder leiding van een ervaren persoon. Dit kan ook plaatsvinden door middel van geplande ontmoetingen met een

⁴⁷ Deze zinsnede is genomen uit de ritus van de priesterwijding. Cf. Het Romeins Pontificaal herzien volgens de besluiten van het Tweede Vaticaanse Oecumenische Concilie en uitgegeven op gezag van paus Paulus VI, *De wijding van bisschop, priesters en diakens*, Gooi en Sticht, Hilversum, 1977, 30.

⁴⁸ Cf. CIVCSVA, Orientations, *À vin nouveau, outres neuves*, (6 januari 2017), §33-§42; Vgl. CIVCSVA, Orientations, *Le don de la fidélité, la joie de la persévérance*, (2 februari 2020), §46-§93.

persoon of met personen die door de bisschop zijn aangesteld voor permanente begeleiding op een specifieke vormingsweg. Het doel is een vorming die alle belangrijke aspecten van het engagement – spiritueel, cultureel en relationeel – in overweging neemt.

Vanuit dit perspectief zullen eremieten er steeds voor zorgen bijzondere aandacht te schenken aan een programma van permanente vorming dat overeenkomt met hun levenswijze. Om de ontwikkeling en spirituele groei te begeleiden, zijn regelmatige bespreking en evaluatie met de geestelijke gids en de diocesane bisschop daarom noodzakelijk.

In het bijzonder zullen eremieten putten uit de rijke geestelijke erfenis van de woestijnvaders, en uit het erfgoed van de christelijke traditie, het leergezag en het getuigenis van heiligen.

b) De toelating

32. De verificatie moet eveneens betrekking hebben op bepaalde aspecten waarvoor, bij gebrek aan een specifieke discipline, de normen voor toelating tot religieuze instituten nuttig kunnen worden aangepast, in het bijzonder met betrekking tot:

- de gezondheid, het geschikte karakter en voldoende rijpheid, met bijzondere aandacht voor het psycho-affectieve evenwicht;⁴⁹
- de leeftijd, die vooral moet worden bepaald in relatie tot de uitdagingen en eisen die het solitaire leven met zich meebrengt;
- de verificatie van eerdere ervaringen in een diocesane of religieuze vormingsgemeenschap en de redenen voor vertrek of ontslag;
- de afwezigheid van schulden of andere lopende zaken van civiele, strafrechtelijke en canonieke aard.

Als het personen betreft die lid waren van een Instituut van Gewijd Leven of een Sociëteit van Apostolisch Leven, of toegelaten waren tot een seminarie, moet een schriftelijk advies worden gevraagd aan de hogere overste van het Instituut of de Sociëteit, of aan de rector van het seminarie.⁵⁰

c) De publieke professie van de evangelische raden

33. *De evangelische raden [...] worden aan iedere leerling van Christus voorgehouden.*⁵¹ *In feite is ieder die in Christus is herboren, geroepen om, door de kracht die een gave is van de Geest, de kuisheid na te leven die past bij zijn levensstaat, God en de Kerk te gehoorzamen en zich op redelijke wijze te onthechten aan materiële dingen. Immers, allen zijn geroepen tot de heiligheid die in de volmaakte liefde gelegen is.*⁵² Dit is ook de roeping die door eremieten wordt geleefd, die, *zonder een publieke professie van de drie evangelische raden*⁵³, deze in feite in praktijk brengen (cf. 1 Kor 7,29-31), als getuigenis van *de hoogste roeping [...] om voorgoed bij de Heer te zijn*.⁵⁴

⁴⁹ Cf. CIC, c. 642.

⁵⁰ Cf. CIC, c. 645 §2.

⁵¹ *Catechismus van de Katholieke Kerk*, 915.

⁵² Cf. Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 30.

⁵³ *Catechismus van de Katholieke Kerk*, 920.

⁵⁴ Cf. Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde

anticiperend op de gelukzaligheid van het Koninkrijk van Christus.

Eremieten die ervoor kiezen om hun hele bestaan aan God te wijden volgens de evangelische raden van kuisheid, armoede en gehoorzaamheid, door een publieke professie in de handen van de diocesane bisschop, door een gelofte of een andere gewijde binding⁵⁵, worden, zoals al vermeld, erkend als behorend tot de gewijde levensstaat. De gelofte is, per definitie, een weloverwogen en vrijwillige belofte aan God gedaan, die, volgens de klassieke leer, op grond van de deugd van godsdienstigheid (*virtute religionis*)⁵⁶ wordt volbracht. Andere gewijde bindingen zou een eed⁵⁷ of een belofte kunnen zijn. Door die daad drukken eremieten de vaste wil uit om Christus van meer dichterbij te volgen, om Hem in een leven van eenzaamheid getrouwer na te volgen.

34. De kuisheid omwille van het Rijk der Hemelen is *een teken van de toekomstige wereld en een bron van rijkere vruchtbaarheid*⁵⁸, om een nieuwe mensheid voort te brengen naar de maat van *de volheid van Christus* (Ef 4,13). Eremieten verbinden zich ertoe de kuisheid na te leven door de verplichting van volledige onthouding in het celibaat⁵⁹ en specificeren in hun persoonlijke levensregel het spirituele begrip hiervan overeenkomstig de vereisten van hun levensvorm. Het kuise leven van de eremieten, afgezonderd en verborgen, eenzaam en stil, zal gevoed worden door ascese, zelfverloochening, versterving, het bewaken van de zintuigen en het hart, evenals door een geordende dag- of werkindeling, voldoende rust, evenwichtige en gematigde voeding, en een gezonde aandacht voor hun gezondheid.

Kuisheid, gekozen als een voorwaarde voor de universele liefde, beleefd met een onverdeeld hart, verruimt de horizon van de persoon tot in het oneindige en vergroot het verantwoordelijkheidsbesef, een teken van persoonlijke volwassenheid. Zij vormt in het hart van de persoon een volheid en een fijngevoeligheid die de persoon overvloedig verrijkt.⁶⁰

35. De evangelische raad van armoede, op zich genomen door een publieke professie, is een essentieel kenmerk om Christus van meer dichterbij te volgen. Het fundament van deze evangelische raad is de arme Christus, die geen aanspraak maakte op zijn gelijkheid met de Vader, maar arm werd omwille van ons (cf. Fil 2,6-11). Dit impliceert bijgevolg een evangelische levensstijl van armoede, die zich vertaalt in daadwerkelijke armoede en

leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 7.

⁵⁵ Cf. CIC, c. 1192 §1: *Een gelofte is publiek als zij in naam van de Kerk door een wettige overste aanvaard wordt; anders is zij privaat*. In dit verband is het de moeite waard om te onthouden dat het *publieke* karakter van de gelofte niet afhankelijk is van het feit of zij in het openbaar afgelegd is of bekend is aan anderen. Geloften die in een seculier instituut worden afgelegd zijn daarentegen ‘openbaar’, ook wanneer de leden tot stikte geheimhouding van de wijding verplicht zijn en dus alleen aan de leden van het instituut zelf bekend zijn. Het publieke karakter wordt uitsluitend bepaald door de aanvaarding van een wettige overste in naam van de Kerk.

⁵⁶ Cf. CIC, c. 1191 §1.

⁵⁷ Cf. CIC, c. 1199.

⁵⁸ CIC, c. 599.

⁵⁹ Cf. CIC, c. 599.

⁶⁰ Cf. Paulus VI, Encycliek *Sacerdotalis caelibatus*, (24 juni 1967), 56.

armoede van geest.

Door de armoede getuigen eremieten van een waarlijk menselijke levenskwaliteit die goederen relativeert en verwijst naar God als het absolute goede.⁶¹ Eenvoud, soberheid en een ascetische levenswijze leiden hen tot volledige vrijheid in God.⁶²

36. Naar het voorbeeld van Christus, gehoorzaam aan de Vader, verbinden eremieten zich door de gelofte van gehoorzaamheid om afhankelijk te zijn van hun bisschop, hun wettige overste, in overeenstemming met hun persoonlijke levensregel.⁶³ De gelofte van gehoorzaamheid openbaart het mysterie van de menselijke vrijheid als een weg van instemming met de wil van de Vader. Ze veronderstelt en bevordert de ervaring van de dynamiek van de Geest, die de gemeenschap en zending van de Kerk bezielt.

37. De publieke liturgische viering, voorgedaan door de diocesane bisschop, waarin eremieten hun geloften van de evangelische raden afleggen, benadrukt de kerkelijke betekenis van deze wijding. Daarom kan de viering plaatsvinden in een kerk van het bisdom om de verbondenheid van eremieten met de lokale Kerk en hun inzet voor de gemeenschap te benadrukken, of in de parochiekerk waarin de kluizenarij zich bevindt, of in de kerk van de eremiet. Op deze wijze wordt de specifieke diocesane verankering van deze levensvorm benadrukt, een charisma dat het geloofsleven van het Volk van God kan aanwakkeren en voeden.⁶⁴

Als eremieten een bijzonder habijt wensen te dragen als teken van hun toewijding,⁶⁵ wordt dit in overleg met de bisschop besloten.

38. De *wonderbare sterkte* in God,⁶⁶ waarvan de eremieten getuigen door de publieke professie van de evangelische raden, is een zichtbare zelfgave, een *levende herinnering*⁶⁷ aan het goede en mooie leven van het Evangelie, *een stille verkondiging van Hem aan wie de eremieten hun leven hebben overgeleverd*.⁶⁸ In zijn marginaliteit en soberheid is het kluizenaarsleven een stralend teken voor de gehele Kerk en voor de mensen vandaag, een herinnering dat het mooi is om alleen in God te verblijven.

III.3. VOLGENS EEN *RATIO VIVENDI*

39. De canon herinnert aan een ander fundamenteel aspect, namelijk het leven volgens een *ratio vivendi*, een persoonlijke levensregel of *propositum*,

⁶¹ Cf. Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 89.

⁶² Cf. CIVCSVA, Orientations, *L'économie au service du charisme et de la mission, Boni dispensatores multiformis gratiae Dei*, (6 januari 2018), §8.

⁶³ Cf. CIC, c. 601.

⁶⁴ Cf. Congregatie voor de Geloofsleer, Brief *Iuvenescit Ecclesia*, (15 mei 2016), 1.

⁶⁵ Cf. Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 25.

⁶⁶ Paulus VI, Apostolische exhortatie *Evangelica testificatio*, (29 juni 1971), 3.

⁶⁷ Cf. Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 22.

⁶⁸ *Catechismus van de Katholieke Kerk*, 921.

dat kernachtig en in essentie de spirituele en normatieve principes van de specifieke identiteit van de roeping weergeeft.

De persoonlijke levensregel impliceert de houding van iemand die zich voortdurend laat leiden door de leerschool van het Evangelie, de *hoogste levensregel* van godgewijden;⁶⁹ een voortdurende oproep tot waakzaamheid over de consistentie van de roeping en over de trouw aan de aangegane verbintenissen.

De tekst kan opgesteld worden in de vorm van een statuut, reglement of levensregel, en is bedoeld om de gave van de ontvangen roeping van de Heer te beschermen,⁷⁰ en door een vastberaden voornemen te streven naar de volmaaktheid van de liefde.⁷¹

Bij het opstellen van de persoonlijke levensregel – in overeenstemming met het universele en particuliere recht, het leergezag en de traditie van het kluizenaarsleven – zullen de fundamentele aspecten van het eigene van de levensvorm van eremieten, op een evenwichtige en doordachte manier worden uiteengezet.

In hun persoonlijke zoektocht naar God,⁷² specificeren eremieten de verplichtingen en verbintenissen die voortvloeien uit hun engagement/professie van de evangelische raden van kuisheid, armoede en gehoorzaamheid door een gelofte of een andere gewijde binding.⁷³

De persoonlijke levensregel van eremieten bepaalt de essentiële voorwaarden voor het naleven van de raad van armoede, die *afhankelijkheid en beperking in het gebruik van en de beschikking over goederen*⁷⁴ omvat. Het legt ook vast op welke wijze eremieten rekenschap afleggen aan de bisschop over hun financieel beheer, met betrekking tot zowel inkomsten uit arbeid als ontvangsten uit andere bronnen, met name van de kerkelijke instellingen die eventueel bijdragen aan hun levensonderhoud.

De persoonlijke levensregel specificereert met name de richtlijnen die aan de onderscheiding en beslissing van de diocesane bisschop als wettige overste moeten worden voorgelegd. Daarnaast worden de principes vastgelegd voor de relatie met de bisschop en de verplichtingen jegens het bisdom.

Als eremieten door geloften zijn gebonden, is het noodzakelijk dat zij bij voorkeur in hun persoonlijke levensregel het volgende vastleggen: de perioden van afwezigheid uit de kluizenarij; de integratie of de dienst in het bisdom; de mogelijkheid van tijd en ruimte voor onthaal en gastvrijheid; en in welke situaties toestemming van de bisschop vereist is.

Daartoe is het raadzaam dat eremieten die hun persoonlijke levensregel opstellen, en de diocesane bisschop die de regel moet goedkeuren, deskundigen raadplegen die in staat zijn de reële overeenstemming te beoordelen tussen de vastgestelde waarden en de eigen eisen van het kluizenaarsleven.

⁶⁹ CIC, c. 662; Cf. Oecumenisch Concilie Vaticanum II, Decreet over de aanpassing en vernieuwing van het religieuze leven *Perfectae caritatis*, 2 (speciaal punt a).

⁷⁰ Cf. CIC, c. 587 (speciaal §1).

⁷¹ Cf. CIC, c. 598.

⁷² Cf. CIVCSVA, Instructie *Le service de l'autorité et l'obéissance. Faciem tuam, Domine, requiram*, (11 mei 2008), 9.

⁷³ Cf. CIC, c. 599-601.

⁷⁴ CIC, c. 600.

De kerkelijke prudentie gebiedt om stapsgewijs te werk te gaan en de persoonlijke levensregel *ad experimentum*, voor een bepaalde periode, goed te keuren vóór de definitieve verbintenis. In de loop der jaren kan een herziening nodig zijn. In dat geval zullen de wijzigingen aan de bisschop worden voorgelegd voor de noodzakelijke goedkeuring.

III.4. WERK EN VERBLIJFPLAATS VAN EREMIETEN

40. Het kluizenaarsleven wordt daarom gekenmerkt door een sobere en arbeidzame levensstijl, vrij van aardse rijkdommen, en door een engagement om de algemene wet van de arbeid te volgen, als deelname aan Gods scheppingswerk.

Gewoonlijk voorzien eremieten in hun behoeften door werk dat verenigbaar is met de eisen van het kluizenaarsleven, in het bijzonder de eenzaamheid en het gebed. In het geval van de clericus-eremiet moet de pastorale uitoefening van het priesterlijke ambt incidenteel zijn en niet de overhand krijgen. Daarom verbindt de bisschop zich er toe de bijzondere roeping van de clericus-eremiet te beschermen en hem niet te beschouwen als volledig beschikbaar voor de pastorale noden van de lokale Kerk.

Voorafgaand aan de opname in het bisdom en de eventuele professie, zal de diocesane bisschop zorgvuldig nagaan of de middelen toereikend zijn voor een adequaat levensonderhoud, te weten: daadwerkelijke middelen van bestaan, ziektekostenverzekering en sociale zekerheid. Als aanvullende middelen nodig zijn, zal de ordinaris de situatie beoordelen door middel van een zorgvuldige onderscheiding.

41. De kluizenarij moet voldoen aan de eisen van een strengere afzondering van de wereld en een eenzaamheid die stilte en gebed bevordert. Tegelijkertijd mag de plek niet te geïsoleerd, ontoegankelijk of moeilijk bereikbaar zijn. De gekozen locatie mag niet te ver van een plaats van eredienst liggen als de aspirant-eremiet geen priester is. Naast de minimale eisen voor het dagelijkse leven, moet de locatie de mogelijkheid bieden voor een ruimte die geschikt is voor gebed, voor het bewaren van de Eucharistie, – met toestemming van de bisschop – en, als de eremiet priester is, voor de eucharistieviering. Als het eigendom niet aan het bisdom toebehoort, is het de plicht van de bisschop, persoonlijk of via een afgevaardigde, de geschiktheid van de gekozen locatie te controleren.

IV. OPNAME VAN EREMIETEN IN HET BISDOM

IV.1. LEDEN VAN EEN INSTITUUT VAN GEWIJD LEVEN OF VAN EEN SOCIËTEIT VAN APOSTOLISCH LEVEN

42. Leden van een instituut of van een sociëteit kunnen in hun navolging van Christus (*sequela Christi*) een bijzondere roeping tot het kluizenaarsleven door de professie van de evangelische raden onderkennen. In dat geval zullen zij, nadat zij een bisschop hebben gevonden die bereid is hen op te nemen in de lokale Kerk, hun intentie schriftelijk meedelen aan de hoogste bestuurder van het instituut of de sociëteit, samen met een verklaring van de bisschop die

bereid is hen voor een proeftijd in zijn bisdom op te nemen.⁷⁵

De hoogste bestuurder zal het verzoek doorsturen naar de Heilige Stoel, vergezeld van de eigen opmerkingen. De overgang naar het kluizenaarsleven zal plaatsvinden volgens de bepalingen die in het specifieke geval door de Apostolische Stoel worden gegeven. In het geval van religieuze geestelijken, zullen ook de normen met betrekking tot incardinatie van toepassing zijn.

43. De band tussen de diocesane bisschop en de eremieten vereist bijzondere aandacht en waakzaamheid bij een wisseling van de diocesane ordinaris. Enerzijds moet men de verschillende gevoeligheden met betrekking tot deze levensvorm in acht nemen, anderzijds moet het behoud van de continuïteit van deze roeping voor de diocesane Kerk en de eremieten verzekerd zijn.

IV.2. DE CLERICUS-EREMIET

44. De diocesane clericus die, na zorgvuldige onderscheiding en met toestemming van zijn bisschop, het kluizenaarsleven wil omarmen, blijft geïncardineerd in hetzelfde bisdom. Als een diocesane priester, met toestemming van zijn bisschop, het kluizenaarsleven wil omarmen in een ander bisdom dan dat van zijn incardinatie, is een overeenkomst tussen de twee ordinarissen nodig die de aspecten regelt met betrekking tot de rechten en plichten van de incardinatie en van de levensvorm van eremieten.

In de persoonlijke levensregel zal de clericus-eremiet, in samenspraak met de bisschop, de voorwaarden voor de uitoefening van zijn priesterlijk ambt vaststellen, alsook de modaliteiten van zijn aanwezigheid in de gemeenschap van het diocesane presbyterium, in overeenstemming met het nut van de Kerk en het welzijn van de priester zelf,⁷⁶ en met respect voor de nieuwe roeping.

IV.3. OVERPLAATSING NAAR EEN ANDER BISDOM

45. Gezien de band die er bestaat tussen de eremiet en de diocesane Kerk, moet een gemotiveerde overgang naar een ander bisdom worden overeengekomen met de bisschoppen van de twee betrokken bisdommen. In het bijzonder zal de bisschop die de eremiet ontvangt, een zorgvuldige onderscheiding maken voor diens opname in de diocesane context. In het geval van een clericus-eremiet moeten ook de bepalingen van canons 267 tot en met 272 met betrekking tot excardinatie en incardinatie in acht worden genomen.

IV.4. HET KLUIZENAARSLEVEN VERLATEN

46. Met betrekking tot situaties die leiden tot het verlaten van het kluizenaarsleven, zal de diocesane bisschop blijf geven van vaderlijke waakzaamheid, zorgvuldige begeleiding en attente pastorale zorg. In deze kwestie worden, naar analogie, voor wie geloften heeft afgelegd, de normen toegepast die zijn voorzien voor de verschillende gevallen van het uittreden

⁷⁵ Cf. CIC, c. 684-685.

⁷⁶ Cf. CIC, c. 270.

van leden van religieuze instituten. In het bijzonder is het de diocesane bisschop die, om zwaarwegende en gegronde redenen, dispensatie verleent van geloften of gewijde bindingen, en de eremieten uit de staat van het kluizenaarsleven ontslaat, waarbij hij, naar analogie en aangepast aan het individuele geval, de bepalingen van canons 691 tot en met 704 in acht neemt, met bijzondere aandacht voor de procedures en het recht op verdediging.

BESLUIT

*De kinderlijke relatie met Maria is de bevoorrechte weg om trouw te zijn aan de eigen roeping, en een doeltreffende hulp om vooruitgang te boeken en de roeping in haar volheid te beleven.*⁷⁷

De Moeder Gods heeft zich door de Geest laten leiden op een geloofsweg naar een bestemming in dienstbaarheid en vruchtbaarheid.⁷⁸ Zij spreekt haar *fiat* uit ten opzichte van het heilsplan (cf. Lc 1,38). Zij begeeft zich met spoed op de weg van dienstbaarheid (cf. Lc 1,39). Zij prijst de barmhartigheid van de Heer (cf. 1,46-55). Zij bewaart het Woord in haar biddend hart (cf. Lc 2,19), en bewaart trouw de verbondenheid met haar Zoon tot bij het kruis.⁷⁹

Van de aankondiging tot de verrijzenis, door de pelgrimstocht van het geloof die culmineert aan de voet van het kruis, blijft Maria in contemplatie van het mysterie dat haar bewoont.⁸⁰ *Zij aanschouwt het mysterie van God in de wereld, in de geschiedenis en in het dagelijkse leven van ons en van iedereen.*⁸¹

Aan haar vragen wij om onze broeders en zusters eremieten te begeleiden op de weg naar heiligheid. Dat een geest van heiligheid zowel de eenzaamheid als de dienstbaarheid mag doordringen, [...] zodat elk moment in Gods ogen een uitdrukking kan zijn van toegewijde liefde,⁸² een heiligheid die gekenmerkt wordt door een voortdurende openheid voor het transcendente die zich uit in gebed en aanbidding.⁸³

Laten zij hun blik altijd richten op Maria, de *Stabat Mater*, die in het uur van de verlossing door het woord van het eeuwige Woord Moeder van allen is geworden. Laten zij naar haar luisteren wanneer zij ons in haar '*Doe maar wat Hij jullie zegt*' (Joh 2,5), de maat van liefde toont waarmee wij moeten antwoorden op de Enige die ons heeft liefgehad tot het uiterste (cf. Joh 13,1). Laten zij haar, die Moeder van allen is geworden, als trouwe kinderen met heel hun hart aanroepen, haar woorden bewaren die wonderwel overeenkomen met die van de Vader in de *theofanie* op de berg Tabor: *Luister naar Hem* (Mt 17,5).⁸⁴

⁷⁷ Johannes Paulus II, Postsynodale apostolische exhortatie over het godgewijde leven *Vita consecrata*, (25 maart 1996), 28.

⁷⁸ Franciscus, Apostolische Exhortatie *Evangelii gaudium*, (24 november 2013), 287.

⁷⁹ Oecumenisch Concilie Vaticanum II, Dogmatische constitutie over de Kerk *Lumen gentium*, 58.

⁸⁰ Franciscus, Apostolische constitutie *Vultum Dei quaerere*, (29 juni 2016), 10.

⁸¹ Franciscus, Apostolische exhortatie *Evangelii gaudium*, (24 november 2013), 288.

⁸² Franciscus, Apostolische exhortatie *Gaudete et exsultate*, (19 maart 2018), 31.

⁸³ Franciscus, Apostolische exhortatie *Gaudete et exsultate*, (19 maart 2018), 147.

⁸⁴ Paulus VI, Apostolische exhortatie *Marialis cultus*, (2 februari 1974), 57.

De Heilige Vader heeft de publicatie van deze Richtlijnen goedgekeurd tijdens de Audiëntie van 31 juli 2021.

Vaticaanstad, 14 september 2021,
op het feest van Kruisverheffing.

Kardinaal João Braz de Aviz, *Prefect*

✠ José Rodríguez Carballo, O. F. M., *Aartsbisschop Secretaris*

BIJLAGE

I. VOORBEELD VOOR DE FORMULERING VAN HET *PROPOSITUM* EN DE *PROFESSIO*

1. Dit is een voorbeeld voor de formulering van het *propositum* en de *professio*, *servatis rite servandis*, die een aanpassing is van de tekst van de formulering van de *Orde van Dienst voor de Religieuze Professie*.

2. De formulering van het *propositum* respecteert de *ratio* (grondgedachte) van canon 603 in de elementen die het kluizenaarsleven definiëren.

3. De formulering van de orde van dienst voor de *professio* moet voldoen aan de vereisten van de brief van de SCRIS (*Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus*) van 14 februari 1973, gepubliceerd in SCRIS, *Informationes* 1 (1975), 1,49.

4. De formuleringen van het *propositum* en de *professio* moeten door de diocesane bisschop goedgekeurd worden.

PROPOSITUM

Ik, N.N. (*naam van de kandidaat*), wijd in uw handen, eerbiedwaardige vader N.N. (*naam van de bisschop*), herder van de Kerk van ***, mijn leven toe aan de lof van God en het heil van de wereld, door een strengere afzondering van de wereld, door de stilte van de eenzaamheid, door voortdurend gebed en boetedoening.

Ik beloof de door u goedgekeurde levensregel te volgen, en de Heer te danken voor het geschenk van de opname in deze Kerk, die u leidt.

Ik vertrouw mij toe aan de genade van de Heilige Geest, op voorspraak van de heilige Maagd Maria, *** (*titel van de devotie eigen aan het bisdom*) en onze patroonheilige N.N., zodat ik, gedragen door het gebed van het heilige Volk van God, getrouw aan de roeping tot het kluizenaarsleven beantwoord.

PROFESSIO

Ik, N.N. (*naam van de kandidaat*), beloof

tot eer van God,
en met de vaste wil om mij inniger aan Hem toe te wijden en
Christus gedurende mijn hele leven meer van dichterbij te volgen,

in uw aanwezigheid, broeders en zusters,
en in uw handen, eerbiedwaardige vader N.N. (*naam van de bisschop*), Herder van de Kerk van ***,

voor altijd kuisheid, armoede en gehoorzaamheid,
in de vorm van een kluizenaarsleven,
volgens de door u goedgekeurde levensregel.

Ik vertrouw mij met heel mijn hart toe aan deze Kerk,
opdat ik, door de genade van de Heilige Geest en
de hulp van de Heilige Maagd Maria, *** (*titel van de devotie eigen aan het
bisdom*),
en onze patroonheilige N.N.,
door een strengere afzondering van de wereld,
door de stilte van de eenzaamheid, door voortdurend gebed en boetedoening,
mijn leven wijd aan de lof van God, voor de redding van de mensheid.

II. VOORSTEL: SCHEMA VOOR DE *PERSOONLIJKE LEVENSREGEL*

De volgende elementen zijn suggesties voor het opstellen van een
persoonlijke levensregel van eremieten (*ratio vivendi*, cf. canon 603 §2), die
ter goedkeuring aan de diocesane bisschop moet worden voorgelegd.

Inleiding

Korte beschrijving van de persoonlijke roeping tot het kluizenaarsleven.

1. Roeping tot het kluizenaarsleven

- 1.1. Roeping tot het kluizenaarsleven volgens een persoonlijke levensregel
- 1.2. Roeping tot het kluizenaarsleven volgens de constitutieve aspecten
voorzien door canon 603 §1
- 1.3. Professie van de evangelische raden (door geloften of andere gewijde
bindingen) voorzien in canon 603 §2

2. Vorming

- 2.1. Programma van permanente vorming
- 2.2. Diocesane referenten

3. Omgeving en inrichting

- 3.1. Vestiging in een eenzame omgeving
- 3.2. Nabijheid van een gemeenschap/klooster of parochie
- 3.3. Een eigen Oratorium (bewaring van de Eucharistie: canon 934 e.v.) of een
nabijgelegen kapel
- 3.4. Ruimte gereserveerd voor onthaal en/of gastvrijheid

4. Geestelijk leven

- 4.1. Viering van of deelname aan de eucharistie
- 4.2. Tijden van eucharistische aanbidding
- 4.3. *Lectio divina*
- 4.4. Getijdengebed
- 4.5. Sacrament van verzoening
- 4.6. Geestelijke begeleiding
- 4.7. Waken – vasten – onthouding

5. Evangelische raden

- 5.1. Evangelische raden en *propositum*
- 5.2. Professie van de drie geloften van kuisheid, armoede en gehoorzaamheid
(cf. canons 599 - 601)
- 5.3. Andere gewijde bindingen

6. *Relatie tot de bisschop*

- 6.1. Voorwaarden voor opname en verblijf in het bisdom
- 6.2. Voorwaarden en verplichtingen voor de toelating tot de publieke professie van de evangelische raden
- 6.3. Voorwaarden en verplichtingen van de clerici-eremieten geïncardineerd in het bisdom

7. *Relatie tot de lokale Kerk*

- 7.1. De parochiegemeenschap
- 7.2. De *communio* met het presbyterium (in het geval van een clericus-eremiet)
- 7.3. Mogelijkheid tot uitwisseling met broeders en zusters eremieten

8. *Communicatiemiddelen*

9. *Werk en middelen van bestaan*

- 9.1. Inkomsten uit arbeid
- 9.2. Bijdragen van diocesane instellingen
- 9.3. Subsidies of andere

10. *Bijdragen aan de sociale zekerheid*

- 10.1 Bijdragen aan de ziektekostenverzekering (particulier of overheid)
- 10.2. Pensioenbijdragen

Nawoord (facultatief)